

ARGUMENT

Voi începe această fascinantă repovestire a extraordinarei aventuri a Logosului în istoria gândirii umane prin punerea unei întrebări de nivel metodologic: De ce la anumite intervale de timp, orice cultură trebuie să re-tematizeze sau, mai corect spus, să-și impună ca exercițiu spiritual, tocmai spunerea propriei variante asupra marilor evenimente, fenomene, concepte sau stări de grație ale civilizației umane?

Am formulat deja aici mai multe ipoteze cu privire la ceea ce ar putea fi Cuvântul (Logosul în denumirea sa grecească). Suntem la început de drum și încă nu știm un răspuns la această interogație, căci istoria Cuvântului se subîntinde din punct de vedere temporal, în accepțiunea profană a Timpului, de la cosmogenezele brahmanice din Upanișade și până la fizica cuantică și mai departe la fizica sub-cuantică. Și aici vedem o primă tensiune a problemei în discuție, între timpul profan și varianta Logocentrică a timpului, în care suntem într-un permanent AICI.

Semiotica modernă a instrumentalizat în mod brutal procesul comunicării și, implicit, modul în care trebuie integrat Cuvântul într-un sistem axiologic. Goana după utilitatea comunicării a redus dimensiunile cosmice ale acestui act. Comentând cadrul restrâns în care semiotica europeană acționează, academicianul Constantin Bălăceanu-Stolnici va spune: „**În gândirea europeană, în special în cea științifică, problema s-a redus doar la relația semnificant și semnificat, relație amplu analizată de F. De Saussure. În Kabbală** (Kabbala fiind aici un exemplu de sistem de gândire ne-europeană), **relația este mult mai bogată, fiindcă de planul lingvistic (cifră, literă, silabă, cuvânt, sintagmă) se leagă tot cortegiul corespondențelor sale din planuri de existență diferite (chiar și din transcendent) care îi conferă și unele puteri (proprietăți supranaturale). Semnul lingvistic devine**

astfel purtătorul unor forțe magice (literă, cuvânt sau sintagmă-putere)¹.

Obsesia fenomenologizării actului comunicațional se constituie de fapt într-o inițiativă de ocultare a adevăratelor valențe pe care ființa umană și le poate revela ca parte constitutivă și indispensabilă a unei naturi ce are ca singur și primordial sens: comunicarea. Cuvântul primordial trebuie înțeles ca fiind aceea limbă edenică, acel sunet al Big Bang-ului inițial. Numai intrând în rezonanță cu acest sunet, ființa umană își poate redobândi libertatea. Nu ne vom propune aici să sondăm pistele prin care am putea afla cine și de ce a avut interes să ascundă umanității aceste legi și principii, prin care ființa umană ar fi putut reîntra în această rezonanță cosmică eliberatoare, lăsând pe cei mai bine documentați s-o facă, considerând că un asemenea demers detectivistic nu se poate circumscrie rigorilor unei aplicații doctorale cu caracter pedagogic, în care se urmărește în mod just capacitatea informațională și cea de sinteză a candidatului.

Comunicarea a devenit o știință rigidă și pragmatică, cu norme care descriu într-un mod unilateral și parțial ceea ce se întâmplă de fapt în profunzimea unui asemenea act. Secolul XX, denumit și secolul vitezei a vrut să accelereze actul comunicării. În acest secol s-a dorit ca omul să trăiască cu iluzia comunicării totale, însă toate acestea s-au făcut în defavoarea magiei. Impresia unor comentatori militanți este aceea că individului i-au fost date cu porția niște produse prin care omului postmodern să-i fie indusă convingerea că sistemul lucrează pentru dânsul, iar el este fericitul beneficiar al extraordinarei revoluției tehnico-științifice.

Un comentator francez al fenomenului postmodern, Ronald Bruner, spunea că omul contemporan urăște Timpul, de parcă acele orologiului său interior ar fi axele comodității sale. Individul postmodern își gestionează cu indiferență resorturile ființei sale profunde. El nu se vrea deranjat de elanuri metafizice. S-au creat în inconștientul colectiv tot felul de substitute ale marilor teme de reflecție metafizică. Confortul a luat locul libertății, ameliorarea a

¹Constantin Bălăceanu Stolnici, *Kabbala între gnoză și magie*, Editura Vremea XXI, București, 2004, p. 66-67.

luat locul salvării și exemple pot continua. Însă nicăieri aceste mutații nu sunt mai vizibile și mai dramatice ca în percepția de către omul contemporan a temporalității. Postmodernul nu mai este capabil să pună în legătură marile realități și entități constitutive ale lumii. Schizofrenia, în sens de separare a părților, a sentimentelor, a trăirilor, a senzațiilor, este atributul cel mai evident al ființei postmoderne. Din acest motiv, postmodernul a devenit mai degrabă un supraviețuitor al realității, decât un trăitor și un dominator al ei.

Falia creată între timp și gândire pare să fi adus o adevărată glaciație a Spiritului uman. Unitatea de măsură a timpului nu mai este gândirea umană, ci artefactele sale. Omul nu mai creează istoria, ci doar o consumă, el a devenit un mare consumator de scenarii istorice. Ruperea legăturii dintre Logos și Chronos (**λόγος και χρόνος**) a condus la o neputință umană de a mai gândi Timpul, de a mai gândi asupra unui timp ce situa ființa umană într-un permanent AICI. Timpul social a invadat în mod catastrofic inconștientul individual și cel colectiv. Reflecția asupra cotidianului și asupra aspectelor sale imediate a făcut din inconștient un depozit al frustrărilor de ordin societal. Neliniștea metafizică a început să le dea o bucată de pâine psihologilor, psihiatrilor și psihanalizatorilor.

Timpul social aruncă individul în arena provocărilor de nivel inferior, fiind numai o aparență că acest individ poate accede fie și la o dominare a propriilor nevoi și aspirații. Orizontul temporal al postmodernului este guvernat de două coordonate: **eficiență** și **succes**. Astfel, el nu mai poate vorbi despre istorie, ci istoria vorbește despre el și chiar în numele său, căci niciodată istoria nu și-a putut revendica statutul de a fi eficientă sau a fi de succes. Termenul de glorie în istorie nu are nimic de a face cu obsesia succesului. Succesul este privirea dinafară a istoriei, este, dacă vreți, mușcătura de măr adamică, ce l-a exclus pe Adam din Realitate. Realitatea edenică pare a fi, după cele mai multe religii ale lumii, acel meta-topos, în care clasicul și profanul binom timp-spațiu a fost înlocuit cu termenul de logos.

Personal, considerăm că paradisul oricărei religii poate fi denumit ca fiind o Logotopie. Cum a înțeles ființa umană să-și

reprezintă aceste circumstanțe edenice, asta ține tocmai de ignoranța obsesiei pentru eficiență și succes. Majoritatea utopiilor umane au schimbat arhitectura edenică, în sensul că actul comunicațional a fost abandonat în favoarea unui succes cuantificabil în unitățile de măsură a unui paradis social. Tentația utopiilor cu finalitate socială a fascinat dimensiunea pragmatică a omului contemporan. Metafora laptelui și a mierii a fost luată ad litteram, dar ea trebuie reinterpretată în contextul unei Logotopii ca posibilitate a ființei umane de a se afla într-o permanentă stare comunicațională, adică într-o Eternă Vorbire cu Creatorul său. Laptele și mierea trebuie înțelese ca fiind structura și semantica divină a universului informațional, iar poposirea pe tărâmul unde curge lapte și miere reprezintă accesul și coparticiparea omului la Logos, la rațiunea întemeietoare.

Tentațiile exteriorității au îngrădit în mod decisiv constituirea unei viziuni integratoare în ceea ce privește o tradiție a interiorității. Tradițiile metafizice europene ale realității abundă în enunțuri ce nu și asumă apartenența la un continuu interior. Gândirea europeană a transformat metafizica în ancila experimentului și a observației. De la Aristotel și până la Kant, metafizica a devenit o știință controlabilă și oficioasă. Acest fenomen atingând apogeul în scolastică, acolo metafizica oficială a devenit cel mai eficient instrument de reprimare a accesului ființei umane la inconștientul colectiv. Această reprimare s-a realizat prin înfierarea EROSULUI Erosul fiind mobilul ce transportă ființa umană pe diversele paliere ale Realității, iar Logosul fiind cel care dă sens vital acestei călătorii.

Metafora călătoriei inițiatice o vom regăsi deopotrivă atât în șamanism, budhism, iudaism, islam, dar și în fizica cuantică. Drumul fotonului de la sursă până la statutul de lumină- căci atunci când pornește din sursă, acel foton nu se poate numi a fi lumină, ci abia când ajunge pe obiect el se poate numi lumină, acest drum este similar cu cel al inițiatului care pleacă din postura de necunoscător și ajunge în cea de iluminat, acolo unde toată natura sa interioară se transformă din întuneric în lumină. Însă pentru ca această iluminare Logocentrică, așa cum spune Annick de Souzenelle, în cartea sa: **Oedip Interior – Prezența Logosului în mitul grec**- să aibă loc,

ea trebuie călăuzită de puterea Erosului, el fiind acela ce face posibilă trecerea de la un nivel de realitate la altul; pentru că fără pasiune conștiința rațională ar sucomba la mutarea de la un palier ontologic la altul. Erosul diminuează perplexitatea rațiunii comune în față unor noi ipostaze ale Realității. Erosul dă puterea conștiinței umane să-și învingă inerția propriei obiectivități, situându-o în permanență într-un context ce anulează deopotrivă posibilitatea și tentația autodistrugerii. Erosul este acel element de legătură, care în fizica cuantică face posibil **suprauniversul**.

Dar ce este de fapt acest supraunivers al fizicienilor din domeniul cuantic? Anick de Souza spune că suprauniversul este guvernat, ca și în mistică, de principiul **EU SUNT**, principiu unificator, care face ca Eu-ul uman să se întâlnească deopotrivă cu Sine și cu Totul. Principiul identității individuale devine principiul identității absolute. Logosul divin repune prin însuflețire în ecuația identității întreaga creație. Logosul desemnează în tradiția mistică acea limbă în care structurile de tip predicativ nu sunt necesare, deoarece tot ce este desemnat prin vocabulele acestei limbi, are consistență, atât substanțială cât și acțională. În această limbă universală, orice termen își desemnează prin simpla sa rostire atât atributele cât și modul său de relaționare și prezență în Cosmos.

Suprauniversul din fizica cuantică se prezintă ca o metanoțiune, ea conținând în mod intrinsec informații despre observatorul fenomenului. În fizica cuantică, spre deosebire de fizica clasică, se are în vedere și legătura subtilă dintre observator și fenomen. La fel se întâmplă și în șamanism, dar și alte tipuri de mistică, acolo unde inițiatul își modifică profund ființa, odată cu intrarea în desfășurarea unui fenomen. Obiectivismul observației face loc aici unui imens potențial de subiectivism vital. De fapt, tocmai această uriașă cantitate de energie subiectivă (vom vedea în capitolele consacrate creștinismului cum această energie a unei subiectivități impersonale se transformă în subiectivitate de ordin personal) dă consistență ontologică lumii. Cu alte cuvinte, este foarte probabil ca și tot arsenalul de legi și formule matematice ale fizicii cuantice să se reducă la un principiu ce poate fi enunțat sub forma **EU SUNT**.

Există o întreagă tradiție spirituală a acestei mantră cu caracter supra-ontologic, **EU SUNT**, din preistorie, trecând prin antichitatea păgână și creștină și până la misticii orientali ai zilelor noastre ca: Sri Aurobindo, Lama Anagarika Govinda, Gopi Krishna, J. Krishnamurti sau Sri Nisargadatta Maharaj.

Acest **EU SUNT** trebuie înțeles ca o structură ontologică perfectă, iar de punct din vedere gramatical **EU SUNT** nu reprezintă o simplă propoziție cu conotație existențială. **EU SUNT** este acel CUVÂNT primordial al Creatorului prin care acesta a făcut lumea. Acest CUVÂNT are în primul rând deopotrivă funcții creatoare, dar și funcții salvatoare (soteriologice). El cuprinde deopotrivă în substanța sa istoria umană, dar și libertatea umană.

Însă în ultimii ani au apărut o serie de mari cercetători care pun în evidență legătura dintre conștiința umană și realitate, așa cum apare ea în domeniul fizicii cuantice. Legăturile care se fac între știință și filosofie în abordarea problemei conștiinței sunt de/a dreptul impresionante. Cercetarea problemei conștiinței, a Conștiinței Absolute a devenit în zilele noastre o problemă de căpătâi în cercetărilor fizicienilor și matematicienilor, lucru de neînchipuit atunci când Newton declama celebrul dicton: „**fizică, ferește-te de metafizică**”.

O întreagă pleiadă de autori, mulți dintre ei laureați ai premiului Nobel, au început să acorde o atenție deosebită cercetării conștiinței în cadrul științelor care, nu cu puțin în urmă, erau catalogate cu atributul de exacte și aveau ca obiect de studiu numai realitatea materială, singura la acea vreme care putea furniza așa numita „**obiectivitate științifică**”. Însă acele vremuri par demult apuse pentru comunitățile științifice serioase și astfel determinismul materialist aberant ce a guvernat mult timp peste științele naturii pare să fie fost dat uitării. O dată cu fizica cuantică misterul și toate formele sale de a atrage conștiința umană spre sine devin obiecte și date importante ale demersului științific. Iată ce spunea Albert Einstein referitor la acest lucru: „**Cea mai frumoasă experiență pe care o putem avea este misterul (...) Cel care e străin de această emoție, care nu mai poate zăbovi să se mire și stea mut de uimire, e ca și mort**”.

Știința cuantică vine să confirme prin existența continuumului spațio-temporal, concepția unei meta-ontologii a unificării. Însă această unificare trebuie extinsă din sfera studiului naturii în studiul antropologiei, acolo unde științele umaniste actuale pun un deosebit accent pe celebra de acum mind-body problem. Și cred că această situație nu reprezintă doar un simplu paralelism, care vrea cu orice preț o apropiere forțat ecumenică și „necanonică” între știința contemporană, filosofie și religie. În acest context, la nivel epistemologic fizica cuantică începe să-și asume din ce în ce mai mult Revelația din cauza unei conștiințe a faptului că obiectul cercetării sale posedă marele atribut a Conștiinței. Astfel, fizica cuantică- cum va spune Stanislaw Grof- devine alături Vedanta, Hinayana, budismul Mahayana, taoism, sufism, gnosticism, misticismul creștin, o componentă indispensabilă a unei filosofii perene pe care noi o numim Realitate Logocentrică.

Știința contemporană nu-și mai poate permite să ignore o raportare temeinică la Conștiință. Autori ca David Bohm, Karl Pribram și Roger Penrose realizează în mod strălucit legătura dintre conștiință și fizica cuantică, iar suportul filosofic a fost asigurat de gânditori precum : Saul Kripke, Thomas Nagel și mulți alții.

Conștiința văzută din perspectiva unor astfel de autori este tocmai ce în filosofia antică se înțelegea prin logos ca rațiune totalizatoare. Bineînțeles că această viziune neopanteistă nu-și are criticii ei acerbi, care o acuză de new ageism sau de neo-păgânism, dar cred că cel mai important lucru este acela de a vedea cum, în orice epocă ființa umană a fost preocupată de relația rațiune – materie, de felul în care Logosul, ca Rațiune Supremă, acționează asupra Universului însufletindu-l.

Funcția creatoare a Logosului apropie așa de mult aceste tradiții atât de îndepărtate ca timp istoric. Am putea spune, fără a greși, că Logosul nu acționează numai asupra Istoriei, ci el acționează în primul rând asupra propriei sale Istorie, pe care o transformă într-o „știință riguroasă” tocmai prin redimensionarea acesteia ca o Istorie ce are o relație biunivocă cu actul creației. Fără a avea intenția de a ne atrage reacții negative din partea teologilor și dogmaticienilor creștini, vom spune că Logosul a fost întotdeauna

susceptibil de a fi un concept eretic cu o profundă încărcătură panteistă. Însă ceea ce i-a atras pe gânditorii creștini la acest onto-concept a fost tocmai dimensiunea sa creatoare.

Ontologia ce ia naștere în jurul conceptului de Logos nu este o ontologie statică, o ontologie în care relațiile subiect-obiect, ființă-lucru pot fi bine definite, căci ele se află într-o permanentă interdependență creatoare, asemenea unui organism viu care în fiecare moment al existenței sale face în așa fel ca fiecare element al său să se re-definească în chip creator în raport cu sine și cu celelalte elemente, pentru că în fiecare clipă, fiecare celulă vie recrează în mod total întreg organismul. Mi se pare interesant a defini raportul dintre observator și lumea observată de cadrul lumii vii, deoarece cred că din acest punct au pornit și supozițiile celebrei controversă Einstein-Bohr, care se referea la raportul dintre observator și observat. Cred că în lumea Viului acest raport stă sub semnul indeterminării tocmai datorită faptului că această lume introduce în discuție problema Creației. Acest raport desfășurat sub semnul Viului generează o altă dilemă și anume raportul dintre limbaj și creație, problema punându-se dacă nu cumva ceea ce există în natură trebuie descris eminentemente printr-un limbaj al Viului. Iar în acest moment apare în mod legitim întrebarea dacă ceea ce este și care stă în mod evident sub semnul Viului poate fi descris prin limbaje care au drept caracteristică speculativul non-viu. Și aici mă refer direct la limbajele formale logico-matematice, care de multe ori au fost acuzate că prin calculul speculativ creează lumi și entități care nu-și au corespondenți în realitatea fizică. Însă partea frumoasă a lucrurilor abia din acest punct începe, deoarece se naște în mod legitim întrebarea de unde poate da naștere conștiința umană, care este Vie, la obiecte ce nu există. Oare nu cumva acele obiecte obținute prin speculația aparent rigidă a demersului logico-matematic chiar există în natură, însă conștiința imediată a Realității este în suferință, nemaiputând fi capabilă să ducă la final demersul creator al conștiinței interioare? Astfel spus, raportarea la lumea exterioară a ființei s-a opacizat, ea făcându-se prin anihilare în chip aparent a ceea ce aș numi Permanența Viului. Limbajele contemporane de raportare la realitate au din ce în ce mai mult intenția de

artificialitate. Această artificialitate, după părerea noastră, vine tocmai dintr-un elan pragmatic, adică dintr-o utilizare a conștiinței în folosul personal. Conștiința a devenit azi un imens colector de date, date ce trebuie să conducă la sus-amintitele **eficiență și succes**. Mult invocata schizofrenie a lumii contemporane vine tocmai dintr-o atitudine **ne-creatoare** a conștiinței. Dominată de pragmatismul cunoașterii, conștiința a uitat de calea sa regală, care este dimensiunea creatoare.

Lumea din zilele noastre „**nu se mai lasă pradă**” creației perpetue, ea valorizând repausul. Și de aici apare scindarea violentă între Logos și lume, Logos care are ca unitate de măsură mișcarea perpetuă în sensul creației. În acest sens putem spune că lumea de astăzi nu mai poate fi pusă în ecuațiile unei gândiri Logocentrice, deoarece ea își propune tocmai contrariu principiului care guvernează această gândire, care este creația. Creația lumii prin cuvânt nu are un început spațio-temporal, așa cum este înțeles referențial în fizica clasică, ci acest lucru se petrece într-un Permanent Aici.

Tradiția creației lumii prin CUVÂNT se pierde în vechile tradiții indo-europene, însă mai aproape de noi se află Egiptul, acolo unde preoții credeau că forța lor constă în imitarea gestului primordial al zeului Thot, care a creat lumea prin puterea Verbului. Astfel că accesarea la Logos, la primordialitatea energiei (dynamis) acestuia a constituit mereu o provocare pentru castele sacerdotale ale tuturor religiilor. În tradiția rabinică a circulat o legendă prin care se spunea că acel om care va redescoperi adevăratul nume al lui Dumnezeu, acela va stăpâni lumea și va fi asemenea lui Dumnezeu. Această tentație a redescoperii Numei lui Dumnezeu s-a păstrat și la unii autori creștini, cel mai de notorietate fiind Dionisie Pseudo-Areopagitul, care a scris tratatul *Despre Numele Divine*.

Căutarea Logosului Pierdut se regăsește în numeroase tradiții secrete. Celebră este legenda profetului biblic Enoch care, fiind anunțat de Dumnezeu că va urma potopul, a construit două coloane uriașe, în interiorul cărora a ascuns toate cunoștințele lumii de înainte de Potop. Rămășițele din aceste documente ar fi fost apoi găsite de întemeietorul civilizației egiptene, Osiris.

Putem vedea în această legendă și o parabolă a continuității cunoașterii cele mai subtile de care este capabilă ființa umană. Această cunoaștere profundă a lucrurilor și a legăturilor dintre ele a generat o tradiție a interiorității care definește transmiterea marilor învățături ale omenirii. Marile mistere sunt de fapt cunoștințe încifrate într-un alfabet sacru al interiorității. Primii gânditori ce au conceptualizat existența unei astfel de tradiții au fost filosofii stoici, care au vorbit de un logos interior și un logos exterior (logos endiathetos – logos prophorikos). Tradiția lumilor interioare și a celor exterioare o vom regăsi și în mistica sufită, care împarte învățătura în **bătin**, adică aspectul ei interior, și **zāhir**, cel exterior. De fapt această afirmare a existenței a două lumi guvernate de principii diferite sau aparent diferite este o preluare a înscrisului templului din Delphi: „**Cunoaște-te pe tine însuși și vei cunoaște tot universul cu toate forțele sale ascunse.**”

Cu acest înscris începe să apară clar ideea că doar prin întoarcerea în sine, omul poate transcende timpul. Doar logosul interior poate face posibilă o „eternă reîntoarcere”. Logosul nu este altceva decât exemplaritatea sinelui, este ființa umană reîntoarsă la puterea vorbirii cu creatorul său. Dar pentru ca acest lucru să redevină posibil, omul trebuie să reconstruiască în mod inițiativ toposul acestei vorbiri. Acest topos (**τόπος**), guvernat de Logocentritate, va purta nume diferite în diversele tradiții și la diverși autori: paradis sau rai la creștini, Shamballa la inițiații Orientului, castelul interior la Tereza din Avila, Noul Ierusalim sau Ierusalimul Ceresc în tradiția mistică iudaică, Lumea Ideilor sau Republica la Platon, Cetatea lui Dumnezeu la Augustin, Cetatea Soarelui la Campanella, Utopia la Thomas Morus, inconștient colectiv în tradiția psihanalitică și supraunivers în fizica cuantică. Însă cea mai interesantă descriere a unui astfel de topos și care are o deosebită relevanță pentru cercetarea de față, o aflăm la filosoful stoic Zenon din Citium, care a schițat un astfel de tărâm guvernat de o constituție nouă, conformă cu Rațiunea. După părerea sa, în Cosmopolis totul trebuie să fie subordonat binelui superior al umanității. Aici și sclavii, și barbarii pot să devină cetățeni, căci toți oamenii sunt egali și liberi, uniți doar de principiul iubirii. Noua cetate este condusă de un Rege

–Filosof, imagine a Logosului-Rege, a Rațiunii care conduce universul, zeii și oamenii. Iar la Philon din Alexandria, Logos-ul este văzut prin tradiția platoniciană ca un **τόπος νοητός** în care, tot după modelul platonician, se sălășluiesc **τά εἶδη**, el fiind un arhetip al lumii și o a doua cauză, prima fiind Dumnezeu Însuși.

Toate aceste reprezentări ale tărâmului mântuirii fac parte dintr-un imaginar în care Istoria este mișcată de resorturile profunde ale unei rațiuni Logocentrice. Ceea ce diferențiază aceste toposuri sunt rațiunile sociologice și teocratice prin care se justifică constituirea lor. Însă ele în sine sunt expresii ale aceleiași învățături universale pline de o înțelepciune eternă.

Sociologia reprezentărilor Tărâmurilor Făgăduinței este extrem de diversă și ea înglobează o multitudine de modalități de raportare a omului la reforma societății. Deși scopul acestui studiu este de a face o radiografie a resorturilor metafizice ale acelor utopii, care au în centrul lor Logosul și gravitează în registrul magic, totuși o trecere în revistă a utopiilor și de altă factură este binevenită. Facem o distincție între acele utopii dominate de un logos exterior și care au generat mișcări revoluționare în plan socio-politic și acele Logotopii ale logosului interior. În lucrarea sa **Istoria Utopiei**, Jean Servier remarcă existența acestor două tipuri de utopii care subîntind istoria utopiei de la magia basmului până la raționalismul și pragmatismul economic, dominat de supratehnologia zilelor noastre:

„Utopia deschide un domeniu nou reflecției sociologice deoarece constituie o gândire unică ale cărei moduri de exprimare abia dacă au variat de-a lungul secolelor. În jurul aspirațiilor analoage ea folosește teme identice, exprimate într-un limbaj simbolic la fel de precis și de limitat în termeni ca și vechile mituri ale Occidentului, transformate în basme

Nu prea cunoaștem originea basmelor, chiar dacă putem identifica urzeala lor inițiativă. Dimpotrivă, utopia ne face să luăm în considerare teme care ne sunt familiare, să le replasăm în contextul social și economic pentru a le înțelege mai bine. Ea apare astfel ca o tentativă, mai puțin de a sfârâma structurile ordinii existente, cât de a suprima cu ajutorul imaginației și visării o situație conflictuală.

Din secolul al XV-lea până în secolul al XVIII-lea, această situație a rămas aceeași: existența unei puteri de drept divin contestate de o oligarhie economică, ale cărei cele mai lucide elemente erau conștiente de mizeria îngrozitoare a claselor muncitoare, o criză care se agrava continuu de-a lungul secolelor. Soluția o constituia, evident, revoluția, de neimaginat la început, atât timp cât dreptul divin al regelui rămânea incontestabil, dar devenind din ce în ce mai admisibilă, chiar de dorit pe măsură ce crește dezechilibrul forțelor existente și o nouă concepție despre lume determină în mod logic o nouă orientare a dorințelor omului, un nou mod de producție și noi structuri sociale.

La începutul secolului al XIX-lea, în momentul în care burghezia, preia puterea, utopia este anticipație, viziune a unui viitor radios. Apoi, în secolul al XX-lea, când o dată cu tehnocrații apare o nouă aristocrație, ea colorează SF-ul cu apocalipse născute din greșita folosire a progreselor tehnice.”

Ioan Petru Culianu remarcă și el în eseul său din volumul „**Religie și putere**” existența în imaginarul colectiv a doua tipuri de reprezentare a Paradisului: unul ce ține de o schemă moralo-metafizică, în care paradisul este asimilat ca un topos în care Răul nu există, neavând consistență ontologică, iar cel de-al doilea tip are în vedere latura socio-economică, în care comoditatea absolută este văzută ca cea mai înaltă binecuvântare. De fapt, utopiile totalitare ale secolului al XX-lea fascismul și comunismul, aveau aceeași percepție a paradisului, în care clasele revoluționare vor descoperi Tărâmul fără Muncă. Așa probabil că se explică și profundul antisemitism al acestor ideologii totalitare, în sensul că ateismul acestora a vrut cu obstinație să anuleze primul blestem rostit de Iahvre împotriva lui Adam: „... **blestemat să fie pământul pentru tine ! Cu osteneală să te hrănești din el în toate zilele vieții tale** (Facerea 3, 17). Spiritul revoluționar al acestor totalitarisme refuză cu obstinație resemnarea poporului ales în fața blestemului divin. Din punctul de vedere al lui Culianu, nihilismul stă la baza utopiilor cu caracter social. Bunăstarea materială colectivă a fost primul mobil al marilor utopii totalitare. Spiritul anti- moralo-metafizic al fascismului și comunismului are ca fundament al ontologiei sale nihilismul, însă

ambele țin de un mod extern de raportare la lume și care profesază un nihilism gregar, în discursul căruia se caută în mod patologic vinovați **exteriori** pentru eșecul societal în ansamblu său. În acest context, Culiianu enunță în mod profetic **terorismul** ca fiind apogeul utopiilor de sorginte nihilistă, unde Thanatos (**θάνατος**) triumfă asupra lui Eros (**ερως**). Acest tip de utopii propun o soteriologie radicală și violentă, de autodistrugere a lumii vechi, pentru ca apoi aceasta să fie înlocuită cu una nouă. Însă spre deosebire de scenariu apocaliptic creștin, care are în prim plan o distrugere din rațiuni divine a lumii, distrugerea în cazul utopiilor nihiliste se realizează haotic, iar rațiunea ce domină acest fenomen este de sorginte umană. Această transmutare a demiurgicului spre planul uman se face în virtutea unei relații de putere. Însă chiar dacă distrugerea lumii apare ca un act magico-ritualic, totuși ea se va face în „tradiția nihilistă” pentru a schimba o putere umană cu altă putere umană. Ontologia lumilor noi obținute prin alchimia puterii rămâne una supusă perisabilului. Există astfel două tipuri de Tărâmurii ale Făgăduinței: un tip al exteriorității guvernate de puterile oarbe ale instinctelor, iar alt tip, al interiorității, guvernate de Logos. Acest ultim tip va căpăta în tradiția creștină o reprezentare Personală. Persoana lui Hristos fiind văzută ca o entitate ontologică supremă, ce modifică percepția obișnuită a ontologiei exterioare. De aici și expresia liturgică „**întru Hristos toate s-au făcut.**”

Pe parcursul lucrării îmi propun să definesc conceptul de Logocentricitate, ca fiind unul generator de meta-ontologie. Prin afirmarea rațiunii Logocentrice², timpul și spațiul nu mai dețin monopolul asupra discursului ontologic. Ele devin noțiuni cu caracter secundar, fiind dependente în discursul meta-ontologic de definirea lor în conștiința umană guvernată de Logos. Prin Logocentricitate, ontologia se eliberează de statutul ei de știință a fobiilor umane generate de întrebările puse de o conștiință perisabilă în timp și spațiu, ea transformându-se într-o învățătură terapeutică.

² Îmi asum acest triplu pleonasm, întrucât consider că prin expresia „**afirmarea rațiunii Logocentrice**”, nu fac altceva decât să traduc în termenii unei filosofii clasice, ce operează cu structuri conceptuale, ceea ce mistică numește mantră..

Cheia de boltă a acestei viziuni, a **terapii ca singur principiu al ontologiei**, o reprezintă misterioasa învățătură și comunitate a esenienilor, considerați de unii autori păstrătorii revelației orale pe care a primit-o Moise pe muntele Sinai, în afară de tablele scrise ale Legii.

Terapia ca ontologie, așa cum apare ea în textele eseniene este acea eternă reîntoarcere la primordialitatea ființei umane. Profunda doctrină a esenienilor considera că omul trebuie vindecat de cea mai rea boală a sa, **căderea în timp**. Ontologia sacră este de fapt marea și eterna reîntoarcere a ființei umane la Marele Sine, la condiția de cunoscător al mării limbi, care făcea posibilă vorbirea cu Creatorul. Esenienii se numeau Fiii Luminii, ei văzând această limbă universală ca una a Luminii, în care materialitatea cuvintelor o reprezenta tocmai Lumina:

**„... Și am văzut și am contemplat Îngerul Soarelui
Și între buzele sale curgea Lumina Vieții”**

(fragment din Cărțile necunoscute ale Esenienilor).

Învățătura eseniană are în centrul său imaginea arhetipală a Arborelui Vieții, vindecător, dar pentru a se apropia de dânsul omul are nevoie să cunoască vechea limbă pierdută a luminii. Aici, ca și alte tradiții, simbolistica Arborelui este una accesională, progresistă, iar seva sa reprezintă Înțelepciunea Universală ce fac să răsară fructele cunoașterii. Însă din punct de vedere al temporalității, Arborele reprezintă tocmai această anihilare a Istoriei prin veșnica lui putere regenerativă. Cu alte cuvinte, simbolistica arborelui conduce la transcendență, la ieșirea din timp. În lucrarea sa **„Dumnezeu este un verb”**, David A. Cooper³, va face o interesantă paralelă între arborele sefirot al tradiției cabalei și structura ADN-ului. Cooper observă că modul de relaționare a elementelor ce compun ADN-ul este același cu modul de interacțiune mistică a sefiroturilor, acest paralelism vrând să aducă în atenție natura continuă a conștiinței. Putem observa cum arborele sefirot, care reprezintă structura perfectă a fizologiei mistice, modelul perfecțiunii

³ David A. Cooper conduce centrul de meditație și practică mistică Heart of Stillness Hermitage, situat în munții Colorado.

divine, reflectă structura ADN. Dar de fapt această perfecțiune interioară reprezintă o hartă pentru conștiința umană rătăcită. Imaginea Arborelui sefirot redă continuitatea între diferitele stări de conștiință fără ca între sefiroți să existe un raport de cauzalitate. Însă Cooper ne avertizează că această trecere de la un nivel de conștiință la altul reprezintă **„calea lipsei de vanitate”**. Cu alte cuvinte, autorul american ne spune că inițiatul poate parcurge dimensiunile interioare ale Arborelui vieții numai dacă acest drum nu are un tēlos mundan: **„Umilința, modestia (anovah) înseamnă în concepția mistică iudaică lipsă totală de vanitate. Lipsa de vanitate implică renunțarea la toate însemnele de identitate personală, care cuprind toate concepțiile și convingerile referitoare la cine suntem și la preferințele, dorințele, speranțele și aspirațiile noastre. Practicile descrise în literatura cabalistă, menite să ne conducă la realizarea acestei stări, sunt bitul ha-ieș (anularea lui „există”) și meserit nefes (capitularea necondiționată a sufletului vital).** Aceste lucruri ne apropie foarte mult de atitudinea chistică de pe cruce. Aici trebuie adusă în atenție și lucrarea lui Rene Guenon **„Simbolismul Crucii”**, care redă pe deplin dimensiunea Logocentrică a Crucii văzută ca Arbore al Vieții, crucea simbolizând desăvârșirea omului universal, reprezentând totodată și totalitatea și comuniunea stărilor ființei. Crucea este un loc privilegiat, deoarece este punctul de întâlnire între Logosul uman și Logosul divin. Guenon vorbește despre cruce în termenii unui loc al **identității supreme**, el adăugând la simbolul întâlnirii dintre divin și uman și simbolistica identității androgine, dintre masculin și feminin, reafirmând astfel ideea că seva Arborelui Lumii este Iubirea. Crucea se constituie astfel în recuperarea pleneră a spațiului edenic, confirmând ideea că ea este o Logotopie în care libertatea umană devine posibilă, datorită faptului că acolo microcosmosul uman se înscrie în sfera legităților absolute ale divinului, dominate de principiul Erosului. Crucea este un topos al reîntâlnirilor ontologice deopotrivă sub semnul Logosului și sub cel al Erosului, este toposul masculinului reprezentând forma unirii cu femininul, care înfățișează materia. De aceea Guenon va accentua ideea că în simbolismul metafizic al Crucii un rol important îl joacă și Erosul, drept principiu

generator al identității Supreme. Prin urmare se poate afirma că există o ontologie Logocentrică a Crucii, Crucea fiind locul redobândirii de către om a limbajului primordial, ea reprezentând un arhetip de univers deschis în care comunicarea este una absolută. Dealtfel, Rene Guenon afiliază simbolismul crucii cu arhetipul Omului Universal, pentru dânsul Crucea fiind un fel de chip al acestui Om Universal, însă deopotrivă și Asemănare, pentru că aceasta înseamnă viață.

Această inventariere al elementelor ce compun imaginarul paradisiac este important pentru a înțelege de ce Logotopia este deopotrivă și utopie și cronotopie, adică ieșire simultană din spațiu și timp.

Creștinismul va revoluționa această noțiune de Logotopie, văzând Tărâmul Făgăduinței în chip de Persoană. Persoana lui Iisus Hristos prin jertfa Sa, face deodată posibilă existența omului independentă de timp și spațiu. Singura determinare ontologică a Persoanei fiind cea a Iubirii. Logica spațio-temporalității devine inoperantă atunci când Persoana este învăluită în Iubire.

Istoria filosofiei spune că Socrate, sub imperiul înscrisului templului din Delphi, a fost primul care a determinat marea cotitură antropologică a gândirii umane, el fiind cel care a renunțat la impersonalismul filosofiei de până atunci. Însă Socrate a îndreptat meditația doar spre inconștientul colectiv, spre Lumea Ideilor, acolo unde și Omul este doar o idee, nu o Persoană. Creștinismul schimbă această paradigmă a echivocului din filosofia istoriei. Filosofia Istoriei se transformă prin Întruparea Logosului în filosofie Personală a Istoriei. Prin Întruparea Logosului în Istorie, Istoria iese de sub imperiul impersonalității fenomenelor, ea intrând într-un teritoriu al sacralității Personale. Interioritatea creștină poartă marea pecete a Personalului. Nimic din această interioritate nu se mai supune unor noțiuni ontologice cu caracter impersonal. Timpul și spațiul se redefinesc ca termeni ai unei Logici a Persoanei, însă ei își pierd în această Logică potențele cauzale. Timpul și spațiul nu mai pot constitui o determinare ontologică, atunci când Persoana este centrul de convergență a aspirațiilor divine și umane. În Persoană coexistă într-o logică lăuntrică și omul, și Dumnezeu. Absolutul

impersonal descris de tradițiile anterioare creștinismului se relativizează, iar omul, în comuniune cu Dumnezeu prin Iubire, se absolutizează în chip de Persoană. În acest chip al Persoanei, omul dobândește puterea de a se situa în mod Logocentric în calea Luminii celei dătătoare de Viață Veșnică. Însă această situație nu reprezintă nicidecum o voință a omului de a găsi acest punct, ci această putință de situație este doar rezultatul reflectării infinite iubiri pe care Dumnezeu Tatăl o revărsă asupra omului prin puterea Duhului Sfânt și prin jertfa Fiului, om care, primind asupra sa această Lumină a Iubirii, devine o identitate capabilă să aibă revelația propriei existențe Personale.

Constituirea în creștinism a semnificației Tărâmului Făgăduinței, capătă expresia celei mai înalte trepte a interiorității. Persoana guvernată de Iubire devine Tărâm al Făgăduinței. Iubirea tri-personică a lui Dumnezeu revărsată asupra omului face posibil ca persoana umană să devină asemenea lui Iisus Hristos Logotopia perfectă. Aici termenul de Logotopia transcende în mod absolut accepțiunea profană de topos. Logotopia Hristică este posibilitatea ca omul să răspundă în modul cel mai puternic la Iubirea Infinită a lui Dumnezeu. Această Iubire cu funcție soteriologică este indescriptibilă, orice reprezentare a oricăror determinări ce pot fi conceptualizate în limitele rațiunii omenești se constituie într-o imposibilitate. Această relație dintre Creator, Fiul Născut și om nu se poate supune unor metodologii sau unor descrieri ale simplei conștiinței umane. Persoana umană învăluită de Iubirea Dumnezeiască devine Logotopia perfectă, căci sufletul învăluit de Iubirea Infinită poate să spună că aceasta există, dar spiritul cuprins de răceala rațiunii nu poate spune nimic despre existența acesteia. Așadar, afirmația că Persoana ar fi Logotopia perfectă se adevărește, deoarece numai extazul mistic poate să ofere certitudinea **Existenței Personale**.

Creștinismul re-dimensionează **filosofia istoriei**, aceasta nemaivând obsesia obiectivării raționale. În creștinism și mai cu seamă în mistica creștină putem vorbi numai de meditații Personale asupra Istoriei, de un continuu al acestor meditații prin prezența Logocentrică a lui Hristos în acestea. Filosofia istoriei este cu alte

cuvinte pentru creștin prezența Personală a lui Hristos în istoria sa personală, dar fără ca aceasta să fie interpretată ca o anihilare și o contopire de tip panteist a persoanei umane cu Persoanele Divine. Interioritatea umană salvată nu se dizolvă în creștinism în marele ocean al interiorității divine, ci ea devine o interioritate pură, dar cu statut Personal. Dar iată cum descrie marele teolog Nikolaos Matsoukas ideea creștină de filosofie a istoriei: „... **din punct de vedere teologic și ermineutic, avem o interesantă teologie și filosofie a istoriei. Se propune o tipologie dinamică și specială care, pe de-o parte, asigură continuitatea mersului istoric, iar, pe de altă parte activează înaintarea creatoare și desăvârșitoare. Orice fază istorică precedentă este tip (típos) pentru cea următoare, iar această înaintare istorică nu încetează și nu are sfârșit, drept care nici un tip nu este simbol, ci care fiecare eveniment istoric deține putere și energie eliberatoare, desăvârșitoare. Sfântul Maxim Mărturisitorul recapitulează în mod cuprinzător și creator, cu fermitate, această înaintare dinamică și evolutivă într-o unitate neîntrupată între istorie și veșnicie, între firesc și suprafiresc, între dimensiune fizică și metafizică. Ca Logos neîntrupat, Hristos este continuu prezent în viața patriarhilor și prorocilor, preînchipuind tainele prezenței Lui întrupate. Această prezență întrupată a Lui preînchipuie lumea viitoare a neîncetatei desăvârșiri. Iar toate acestea fără nici o discontinuitate, ci înțelese într-o înaintare dinamică, progresivă și evolutiv desăvârșitoare**”⁴. Această continuitate de care vorbește filosoful grec transformă filosofia istoriei cu caracter impersonal în ontologie Personală a Istoriei. Istoria iese din anonimatul său și intră sub incidența Logocentrității. Impersonalitatea fenomenului istoric nu mai poate prima asupra Persoanei desăvârșitoare. Persoana lui Hristos devine deopotrivă centrul și motorul cel Viu al Istoriei. Acum nu mai putem vorbi la modul observator de nici un fenomen istoric, căci toate sunt ale Persoanei. Pentru creștin supremul argument al existenței lui

⁴ Nikolaos Matsoukas, *Istoria Filosofiei Bizantine*, ed.Bizantină, București, 2003,p.65.

Dumnezeu este apartenența sa la o istorie comună la nivel de Persoană și guvernată de Iubire.

Cu alte cuvinte, această lucrare își propune să urmărească de-a lungul istoriei filosofiei evoluția conceptului de Cuvânt (Logos). Vom încerca să surprindem acele tradiții, doctrine, în care în jurul conceptului de Cuvânt s-au format filosofii ale istoriei (sub toate aspectele lor: intrare în timp, timp istoric, ieșire din timp). Ideea călăuzitoare a lucrării va fi cea de CUVÂNT MAGIC, ce restructurează în mod fundamental onticul. De asemenea vom încerca să acredităm ideea că o filosofie Logocentrică a Istoriei este de fapt o logopedie sacră a vorbirii umane, în care omul re-învăță să folosească acele cuvinte ce nu se supun perisabilității.